HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

[א]חספניתא מאי תקנתיה לימשי טובא במיא דסילקא: לא שחק מערב שבת: תנו רבנן דברים שאין עושין למילה בשבת עושין לה ביו״ט [א]שוחקין לה כמון וטורפין לה יין ושמן א״ל אביי לרב יוסף מאי שנא כמון בי״ט דחזי לקדרה יין ושמן חזי נמי בשבת לחולה דתניא [ב]אין טורפין יין ושמן לחולה בשבת אמר ר״ש בן אלעזר משום ר״מ אף טורפין יין ושמן א״ר שמעון בן אלעזר פעם אחת חש רבי מאיר במעיו ובקשנו לטרוף לו יין ושמן ולא הנחנו אמרנו לו דבריך יבטלו בחייך אמר לנו אע״פ שאני אומר כך וחבירי אומרים כך ⊖מימי לא מלאני לבי לעבור על דברי חבירי הוא ניהו דמחמיר אנפשיה אבל לכולי עלמא שרי התם לא בעי ליכא הכא בעי ליכא הכא נמי ניעביד ולא לילך היינו דקתני נותן זה בפני עצמו וזה בפני עצמו: ת״ר [ב]אין מסננין את החרדל במסננת שלו ואין ממתקין אותו בגחלת א״ל אביי לרב יוסף מאי שנא מהא [ג]דתנן נותנים ביצה במסננת של חרדל א״ל התם לא מיחזי כבורר הכא מיחזי כבורר ואין ממתקין אותו בגחלת והתניא ממתקין אותו בגחלת לא קשיא [ג]כאן בגחלת של מתכת כאן בגחלת של עץ א״ל אביי לרב יוסף מ״ש [ד]מבישרא אגומרי א״ל התם לא אפשר הכא אפשר א״ל אביי לרב יוסף מהו לגבן א״ל [ד]אסור מ״ש מלישה א״ל התם לא אפשר הכא אפשר והא אמרי נהרדעי גבינה בת יומא מעליא הכי קאמרי דאפילו גבינה בת יומא מעליא: אין עושין לה חלוק כו׳: אמר אביי [ה]אמרה לי אם [ה]האי חלוק דינוקא לפניה לסיטרא [ו]לעילאי דילמא מידביק (א) גרדא מיניה ואתי לידי כרות שפכה אימיה דאביי עבדא כיסתתא לפלגא אמר אביי האי ינוקא דלית ליה חלוק לייתי בליתא דאית ליה שיפתא וליכרכיה לשיפתא לתתאי ועייף ליה לעילאי ואמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דלא ידיע מפקתיה לשייפיה מישחא ולוקמיה להדי יומא והיכא דזיג ליקרעיה בשערתא שתי וערב אבל בכלי מתכות לא משום דזריף ואמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דלא מייץ מיקר (ב) דקר פומיה מאי תקנתיה ליתו כסא גומרי ולינקטיה ליה להדי פומיה דחיים פומיה ומייץ ואמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דלא [ז]מנשתיה לינפפיה בנפוותא ומנשתיה ואמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דלא [ח]מעוי ליתו סליתא דאימיה ולישרקיה עילויה ומעוי ואמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דקטין לייתו לסילתא דאימיה ולישרקיה עילויה מקוטנא לאולמא ואי אלים מאולמא לקוטנא ואמר אביי אמרה לי אם [ו]האי ינוקא דסומק דאכתי לא איבלע ביה דמא [ט]ליתרחו ליה עד דאיבלע ביה דמא ולימהלוה [ז]דירוק ואכתי לא נפל ביה דמיה ליתרחו עד דנפל ביה דמיה ולימהלוה [י]דתניא א״ר נתן פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת שני ומת שלישי הביאתו לפני ראיתיו שהוא אדום אמרתי לה המתיני לו עד שיבלע בו דמו המתינה לו עד שנבלע בו דמו ומלה אותו וחיה והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי שוב פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא ובאת אשה אחת לפני שמלה בנה ראשון ומת שני ומת שלישי הביאתו לפני ראיתיו שהוא ירוק הצצתי בו ולא ראיתי בו דם ברית אמרתי לה המתיני לו עד שיפול בו דמו והמתינה לו ומלה אותו וחיה והיו קורין שמו נתן הבבלי על שמי:

מתני׳

רש״י

חספניתא. פניו מתבקעות. ואני אומר שהוא מין שחין שקורין אינייר״א והוא (בגרב) ובחרס שכתוב בתורה (דברים כח) [כ]וחספניתא תרגום של חרס: **במיא דסילקא.** מרק תרדין: **חזי לחולה.** שאין בו סכנה: **יבטלו.** דהאי נמי חולה הוא: **אבל לכולי עלמא שרי.** ר״מ וסתם מתני׳ ר״מ [סנהדרין פו.] ואמאי תנן נותן זה בעצמו וזה בעצמו: **התם.** גבי שאר חולים: **לא בעו ליכא.** לטרפו ולערבו יפה יפה: **ולא נילך.** לא יערבנו כל כך: ומתרץ **היינו דקתני נותן זה בעצמו וזה בעצמו.** שמערב ואינו לוכך: **אין מסננין את החרדל.** בי״ט: **במסננת שלו.** טעמא מפרש לקמיה דמיחזי כבורר שמשליך הסובין שלו: **ואין ממתקין אותו בגחלת.** כדרך שרגילין לכבות לתוכו את הגחלת או אבן ניסוקת: **נותנין ביצה במסננת של חרדל.** ומסננה בתוכו לייפות מראיתו: **לא מיחזי כבורר.** שכולה יוצאה דרך המסננת ואין משתייר שם פסולת: **בגחלת של עץ.** אסור דשייך בה כיבוי לפי שעושה פחם. גחלת של מתכת לא שייך בה כיבוי דאינו נעשה פחם: **ומ״ש מבישרא אגומרי.** שצולין בי״ט ואע״ג דמכבה: **לא אפשר.** לצלות מאתמול דדיומא שביחא טפי אבל חרדל אפשר מאתמול: **לגבן.** גבינה: **מאי שנא מלישה.** שלשין פת ביום טוב והאי נמי ללישה דמיא: **לא אפשר.** דפת חמה מעליא טפי הכא אפשר מאתמול: **אימא אף גבינתא בת יומא מעליא.** וכ״ש דאתמול: **לפניה לסטריה לעילאי.** לאימרא שבשפת פיה יהפוך ויקפל למעלה שלא תהא סמוכה לבשרו מפני שראש מקום חתך הבגד שם הוא ויוצאין ממנו גרדין שקורין פיינד״ן ודלמא מדביקא גרדתא מיניה במכה וכשבא להפשיט החלוק מעל המילה ישמוט ויקרע את ראש הגיד ומשוי ליה כרות שפכה: **אימיה דאביי.** אומנתו: **עבדא.** לתינוקות הבאים לידה לתקן מילתן: **כיסתתא לפלגא.** דמילה. כיס היתה עושה של בגד לפנים בתוך החלוק ותופרתו מתוכו בתוך החלוק ומגיע למטה עד חצי החלוק כדי לחוץ בין האימרא ובין המילה: **לייתי בליתא.** מעט סחק של בגד שיהא בו אימרא לפי שהאימרא מהדקה יפה בבשר שלא ישמט החלוק מן הגיד: **וליפכיה לשפתיה לתתאי.** לתחתית ראש הגיד יתן השפה וראש השני החלק יהא למעלה: **ולעפפיה לעילאי.** אותו ראש העליון החלק יקפל ויקפול כלפי חוץ מפני הגרדין שלא ידבקו במכה: **דלא ידיע ביה מפקתיה.** שאין ניכר בו נקב בית הרעי שמשם הוצאת זבלו: **לשייפיה מישחא.** שהשמן מגדיל הבשר: **ולוקמיה להדי יומא.** נגד השמש: **והיכא דזיג.** שגלגל זכוכית בידוע שהחלל כנגדו: **בשערתא.** בראש השעורה שהוא חדוד: **דזריף.** מנפחו אינפליי״ר בלע״ז: **דלא מייץ.** שלא יכול לינק: **מיקר הוא דקר פומיה.** נצטננו שפתיו ואין בו כח למוץ בהן: **לייתו כסא דגומרי.** תשטח גחלים על דף או על כלי: **ולוקמה להדי פומיה.** ויעמיד אצל פיו: **דחיים פומיה.** שיתחמם פיו: **ומייץ.** ויינק: **דלא מינשתא.** שאין נשימה ניכרת בו שאין דופק כנגד לבו כדרך כל אדם: **לינפפיה בניפוותא.** יניפו עליו בנפה שקורין וא״ן: **דלא מעוי.** אין רוחו נכנס ויוצא יפה אליינ״א בלע״ז: **סילתא דאימיה.** שיליא שנולדה עמו: **ולישרקיה עליה.** יחליקנה על בשרו כמו אישתרוקי אישתריקו (ע״ג ד׳ מ:) אשאולדי״ר: **דקטין.** שהוא דק: **מקוטנא לאולמא.** השליא ראשה א׳ קצר וראשה אחד רחב יחליקוה עליו מראש הקצר יתחילו וימשוכו לצד הרחב כלומר כן ירחיב זה ויתעבה: **ואי אלים.** ולא מחמת בריאות אלא נפוח לישרקיה עליה מאולמא לקוטנא: **דסומק.** כל בשרו אדום: **לא איבלע ביה דמיה.** בבשרו דעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר וכשמוהלין אותו יוצא כל דמו: **ליתרחו ליה.** ימתינו מלמולו: **לא נפל ביה דמא.** לא בא בו דם ומתוך כך חלש הוא ואין בו כח וממהר לחלוש ולמות: **לכרכי הים.** ה״ג **ראיתיו שהיה ירוק הצצתי בו ולא היה בו דם ברית.** תרתי לגריעותא חדא דאי מהיל ליה לא נפק מיניה דמא והטפת דם ברית מצוה כדכתיב (זכריה ט) גם את בדם בריתך ועוד דמסוכן הוא ומשום חולשא שלא נולד בו עדיין דם:

מתני׳

תוספות

הכא מיחזי כבורר. מיהו בורר לא הוי שגם הפסולת ראוי לאכילה ולא דמי למשמרת דריש תולין (לקמן ד׳ קלז:) דאיכא למ״ד חייב משום בורר:

מי

מסורת הש״ס

א) [פי׳ כעין קרום הצומח בעור הפנים ומתקלף. ערוך], ב) [תוספ׳ פי״ג], ג) לקמן קלט:, ד) [ביצה כג.], ה) [קידושין לא: ושם נסמן], ו) [גי׳ הערוך בערך סטר אברא׳], ז) [פי׳ שאין יכול להשתין ערוך ע׳ שתם], ח) [פי׳ שאין מוציא הבל מחוטמו ערוך], ט) [גי׳ הערוך ליתרהו ועי׳ במוסף הערוך ערך תרה וברש״י גיטין סח: ד״ה תרחיה גביה], י) חולין מז: [תוספ׳ פט״ו ע״ש], כ) [בתרגום שלפנינו ליתא ובע״ז כט: פירש רש״י חספניתא סדקין שבפני אדם],

◆

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ דילמא מידביק גרדתא מיניה: (ב) שם מיקר הוא דקר:

◆

גליון הש״ס

גמ׳ מימי לא מלאני לבי. לעיל דף קיח ע״ב:

◆

מוסף רש״י

נותנים ביצה במסננת של חרדל. שהחרדל נתון בה, להסתנן וקולטת את הפסולת ואף הביצה החלמון שלה נוטף ומסתנן עמו והוה ליה לחרדל למראה והחלבון שהוא קשור נשאר למעלה, ורבינו הלוי פירש סינונה של ביצה לתוך תבשיל היא ולא לתוך חרדל, ובמסננת של חרדל הוא דשרי משום שינוי, ויורד לתוך הקערה שהוא כלי שני ומתלבן התבשיל (לקמן קלט:). **המתיני לו.** דאין לך דבר העומד בפני פקוח נפש, חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים (חולין מז:). **שיבלע בו דמו.** שיהא דמו נבלע בבשרו, שהיה דמו הולך בין עור לבשר והוי כמי שאין לו דם והדם הוא הנפש ומתוך שאין בו חיות הוא מת במכה קלה (שם).

◆

רבינו חננאל

השבת וכו׳. אמר רב יהודה אמר רב הלכה כר׳ עקיבא. **מתני׳ עושין כל צרכי מילה בשבת מוהלין ופורעין כו׳.** אמרינן כי מכדי קתני מוהלין ופורעין ומוצצין כו׳, עושין כל צרכי מילה למה לי. לאתויי הא דתנו רבנן המל כל זמן שעוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין את המילה בין על הציצין שאינן מעכבין את המילה, פירש, על ציצין המעכבין את המילה חוזר על שאין מעכבין אינו חוזר. **ואמרינן** מאן תנא פירש. ואתא רבה בר בר חנא לאוקומה כר׳ ישמעאל בר׳ יוחנן בן ברוקה, ולא קמה ופשוטה היא. ובא רב אשי להעמידה כר׳ יוסי דנראה בעליל, ואיפשיטא במנחות תחילת פרק ר׳ ישמעאל הכי, לאו א״ר יוסי התם כיון דאפשר לא טרחינן הכא נמי כיון דאפשר לא טרחינן, ונדחת גם זו. **ואתו** נהרדעי ואוקמוה כרבנן דפליגי עליה דר׳ יוסי במנחות פרק שתי הלחם נילושות, דתנן ד׳ כהנים נכנסים ב׳ בידם ב׳ סדרים וב׳ בידם ב׳ בזיכין, וד׳ מקדמין לפניהם, ב׳ ליטול ב׳ סדרים וב׳ ליטול ב׳ בזיכין, המכניסין עומדין בצפון ופניהם לדרום, והמוציאין עומדים בדרום ופניהם לצפון, אילו מושכין ואילו מניחין טפחו של זה בצד טפחו של זה [שנאמר] לפני תמיד. ר׳ יוסי אומר אפילו אילו נוטלין ואילו מניחין אף זו היתה תמיד. שמעינן מדבריהם שאומרים אילו מושכין ואילו מניחין, פי׳ מושכין את לחם הפנים, לא שמסירין אותו מעל השלחן כולו אלא מושכין אותו מעט מעט ומתגלה מקצת השלחן, ובאותו מקצת המגולה מניחין (הלחם) המכניסין [הלחם] החדש, וכן עושין טפחו של זה בצד טפחו של זה. וסבירא להו שאם נטלו הישן מעל השלחן אין מחזירין אותו, אלא כיון שסילק הלחם הישן ונשאר השלחן שעה אחת בלא לחם, עברו על הכתוב לפני תמיד. ואע״פ שיש לו רשות להדר הא חדש, מיהא שמעינן שהפורש מן המצוה אין לו עוד לחזור עליה להדרה. **ומצאנו** בתלמוד א״י המל ימול, מיכן לשתי מילות, אחת למילה ואחת לפריעה, אחת למילה ואחת לציצין כדברי ר׳ עקיבא. ולר׳ ישמעאל דסבירא ליה דברה תורה כלשון בני אדם נפקא ליה מהא דא״ר יהודה בן פזי אז אמרה חתן דמים למולות, מיכן ב׳ מילות למילה ולפריעה למילה ולציצין. **ת״ר מהלקטין את המילה ואם לא הילקט ענוש כרת.** פי׳ מהלקטין, יש מי שאומר מלקט הציצין המעכבין את המילה כולן, וכן סבירא לן. ויש מי שאומר מהלקטין מלשון ילקוט, שהערלה היא כמו ילקוט ובתוכו העטרה, וצריך לחתוך הילקוט כולו לגלות העטרה, ואם לא חתכו כולו, כאילו לא מל. והמל אם לא הילקט בשבת כל הציצין המעכבין את המילה כאילו לא מל וחילל השבת וענוש כרת. **והאי** דאמרו לא מספקת, אינה התראה ואינו מתכוון לחלל את השבת אלא לעשות מצוה מיכון, וכיון שלא עשה חייב כרת, מפני שלא הניח כיון שנכנסה השבת. **מוצצין,** אע״ג דהאי דם מיחבר הוא, כיון דהיא סכנה דמיא לאיספלנית וכמון ועבדינן לה בשבת. **פי׳** איספלנית, רטייה. **קירא,** שעוה והיא פסולת הדבש. **חספניתא.** כעין קרום הצומח בעור הפנים ומתקלף, ובלשון ישמעאל סילק. **טורפין,** מערבין. **פי׳** סילתא, שיליא. **מקוטנא לאולמא,** ממקום הדק לעבה. **ת״ר** דברים שאין עושין למילה בשבת עושין לה ביו״ט, שוחקין כמון [illegible] (אבל) א״ל אביי לרבה [illegible] חריץ של גבינה. א״ל [illegible] והלא גיבון כמו לישת העיסה שנותנין מים בקמח ומקבץ הפתיתים ועושה מהן עיסה, כך מקפה החלב [illegible] ומקבץ פתיתיו ועושה מהן גבינה. [illegible] מכניס ידו ומגבן מתוך הקום. הנה גיבון ולישה מלאכתן שוה, [illegible] אקשינן עלה והא אמרו נהרדעי גבינה בת יומא מעליא [illegible] והנה היא כמו הלישה, וכשם שפתה חמה מעליא כך הגבינה בת יומא [illegible] שבת שנים ושלשה ימים [illegible] בת יומא מעליא. אין עושין למילה לכתחילה אבל כורך עליה סמרטוט.

עין משפט נר מצוה

כג א מיי׳ פ״ב מהלכות מילה הל׳ יוד סמג עשין כח טוש״ע י״ד סי׳ רסו סעיף ו:

כד ב ג מיי׳ פ״ג מהל׳ י״ט הלכה יז סמג לאוין עה טוש״ע א״ח סי׳ תקי סעיף ג: [וברב אלפס ביצה פ״ב קנג: ע״ש וברא״ש שם סי׳ כג]:

כה ד שם סעיף ה:

כו ה טוש״ע י״ד סי׳ רסד סעיף ג בהג״ה:

כז ו ז מיי׳ פ״א מהל׳ מילה הלכה יז טוש״ע י״ד סי׳ רסג סעיף א:

◆

לעזי רש״י

אינייר״א [אובידר״א]. מין צרעת, שבה הפנים מתבקעות.

פיינד״ץ [פירניי״ש]. חוטים תלויים בבד.

אינפליי״ר. לנפח.

וא״ן [ו״ן]. מניפה.

אליינ״א [אליני״ר]. לנשום.

אשאולדי״ר [אישלאוריי״ר]. להחליק.

◆

רב נסים גאון

אז הוא בן עונשין. וכיון שראינו שענש הכתוב מי שלא נימול שנאמר [בראשית יז] וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה וגו׳, ידענו כי דבר זה מיוחד הוא באנשים גדולים ולא בנערים. ומצאנו כתוב בו בשר ערלתו להודיענו שהמילה דוחה את הצרעת על דרך העיקר שהקדמנו דאתי עשה ודחי לא תעשה, וכי בעת שתהיה בערלה בהרת ימול ויחתוך אותה וידחה מה שכתוב [דברים כד] השמר בנגע הצרעת. **והוצרכנו** שיבאר לנו דבר זה להסיר מדעתנו מה שהיה עולה עליו שמה היינו סבורים כי זה שכתוב [שם] לשמור מאד ולעשות הוא דבר מוסף על הלאו, והוה ליה לא תעשה ועשה ואין המילה דוחה אותן שאין עשה דוחה את לא תעשה ועשה. והסיר ממנו סברא זו והודיענו שהוא לא תעשה בלבד והמילה דוחה אותה. וזהו שאמרו תינח גדול דכתב ביה בשר, והקטן נמי שהוא בן ח׳ ימים נאמר בו וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ידענו כי המילה ביום ח׳ תדחה (עוד) את הצרעת. נשאר לנו לשאול על הבינוני והוא שעברו עליו ח׳ ימים ולא נימול מפני מאורע שאירע לו כגון שהיה חולה או שהיה בו ספק, התהיה המילה ראויה בו בעת שיש בהרת בערלתו או לא, ולפיכך אמרו בינוני מנלן. ובאה התשובה משם אביי דאתיא מבינייא, ומשם רבא מילה בזמנה [לא] צריכא קרא כו׳. ופי׳ על דעת אביי שהמילה מותרת בבינוני במקום שיש בהרת נלמוד מגדול וקטן כמו ששנינו [ריש ספרא] בבנין אב משני כתובים הצד השוה שבהן כו׳. וכן הוא הילוך הדבר בכאן, כי הבינוני לא יתכן שנלמוד מן הגדול לפי שהגדול ענוש כרת לכך התירו בו הכתוב חתיכת הבהרת, אבל הבינוני שאין בו חיוב כרת אין דבר זה מותר בו. וכמו כן לא נלמוד דבר זה מן הקטן כי הקטן מילתו בזמנה ביום ח׳ והיא דוחה את השבת ולפיכך התיר הכתוב חתיכת הבהרת, אבל הבינוני שאין מילתו בזמנה לא. ומאחר שלא יכולנו ללמוד דבר זה מאחד מהן חיברנו אותם ביחד וקיימנו דבר עיקר מהן שהבינוני מותר לחתוך בהרת מערלתו. וכן הילוכו של דבר בענין זה, בינוני מנלן, אמר אביי אתיא (מבניינא) [מבינייא] מה לגדול שכן ענוש כרת קטן יוכיח שאינו ענוש כרת, מה לקטן שכן מילה בזמנה גדול יוכיח שאין מילה בזמנה, וחזר הדין הצד השוה שבהן שמילתו דוחה את הצרעת אף אני אביא בינוני שתהא מילתו דוחה את הצרעת. ורבא לא הוצרך לדבר זה כי הוא סובר כי בשר ערלתו שנאמר בבן שמנת ימים לא בא להתיר מילת בן שמונת ימים במקום שיש בהרת כי זה נלמדנו מקל וחומר, השתא שבת חמורה דוחה צרעת קלה לא כל שכן, והואיל ואינו צריך לבן ח׳ ימים הועיל להתיר המילה בבינוני במקום שיש בהרת. **לא צריכא אפי׳ ר׳ יהודה דאמר דבר שאינו מתכוין אסור.** כבר פירשנו זה בפרק כירה. **לבדו ולא מילה שלא בזמנה דאתיא מקל וחומר.** וגם זה פירשנו בפ׳ במה מדליקין. **מילה דנכרתו עליה י״ג בריתות.** מפורשין הן בתורה [בראשית יז] ואלו הן, ואתה את בריתי תשמר, ואתנה בריתי, אני הנה בריתי, והקימותי את בריתי, והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם, את בריתי הפר, והקימותי את בריתי לברית עולם, את בריתי אקים את יצחק. א)

א) פה חיסרון וכפול וכלי סדרים והעניין בפרשה במלואה ובמקורם.